

Hajdú Farkas-Zoltán

DISZKRÉCIÓK

„A magasabb fokozatra lépett élet nem gondoskodik saját alapfeltételeinek fennmaradásáról, hanem feléli ezeket, kénytelen tehát a magatartás primitívebb rétegeihez folyamodnia. A kultúra és a moralitás kifinomulása egyre inkább megnehezíti a fennmaradáshoz szükséges immoralitás elviselését.” (*Hennig Ritter*)

Mary de Rachewiltz-ra, Ezra Pound törvénytelen lányára egy régi ismerősöm hívta fel figyelmemet. Azaz nem is rá, hanem az apjára, a ketreche zárt költőre.¹

Persze hogy régi ismerős, az túlzás. Háromszor találkoztunk, először Csíkszeredában: ő mint befutott költő, én mint tejfelesszájú gimnazista; majd jó húsz év múlva Strasbourgban: ő mint vezető erdélyi politikus, én mint szürke kis programozó; és harmadszor Budapesten: ő mint a magyar kormány tagja, az én státuszom Strasbourg óta nem változott. Nem is értettem, miért volt olyan készséges, és ígért szöveget az általam szerkesztett *BorLátó*-számba.² Igaz, a költők félnak a mellőzöttségtől. Mindannyian félünk a mellőzöttségtől, de a költők félelme nagyobb. S mert írni tudnak a mellőzöttség rettenetéről, jobban sajnáljuk őket, mint önmagunkat.

¹ Ezra Pound (1885–1972), amerikai költő, a 20. századi líra emblemikus egyénisége, akinek radikális művészetfelfogása nagy hatással volt kortársaira, 1928-tól az olaszországi Rapallóban élt. A II. világháború alatt, Benito Mussolini híveként az amerikai zsidó nagytőkét bíráló beszédek tartott a római rádióban. Az 1945-ben bevonuló amerikai csapatok elfogták, és egy pisai fogolytáborban három hétig az erre a célra épített vasketreche zárták. Később az Egyesült Államokban beszámíthatatlannak nyilvánították, és közveszélyes elmebetegek közé, a St. Elisabeth Hospitalba internálták, ahonnan 1958-ban szabadult. A költő viszatért Olaszországba, és Brunnenburgban, a lányánál húzta meg magát.

² *Látó* szépirodalmi folyóirat, 2006. június

Költőnket meg mindig akkor mellőzték, amikor nem az a politikai párt volt hatalmon, amelyiknek el-/lekötelezettje volt. Minden pártnak vannak udvari költői. És írói. Akik áthallásos versekben vagy esszéikben megvédik a politikusaikat, még akkor is, ha azok például nyíltan bevallják, hogy hazudtak és csaltak. Nem, költőnk abban az időben nem írt kedvenc pártját dicsőítő verseket, még áthallásosakat sem. Mert már régen nem írt verset. Van ilyen, hogy egy lírikus nem akar írni? Pedig lenne rá pénz, paripa, fegyver? Miért kellene állandóan írunk? Mert levegőhöz csak a szavak által juthatunk, ha felkapaszkodunk a szavakból épített tutajunkra. A furcsa csak az volt, hogy költőnk ezek után is elvárta volna, hogy tiszteljék és szeressék. A régi költeményeiért. De nem szerették már, mert az úgynevezett irodalmi közvélemény – tegyük hozzá: téves – felfogása szerint valaki azért költő, hogy szakadatlanul költsön. Ő pedig már csak a pénzét költötte, amiből feltehetően sokkal több volt neki, mint amennyi Ezra Poundnak valaha is lehetett – figyelembe véve a tér- és időbeli koordinátákat.

Költőnk borról szóló írásában Ezra Pound sorstársának ábrázolja magát. Hangsúlyoznunk kell, hogy a szövegben szó sincs költészetről, kizárólag csak mellőzöttségről és a biográfjáról, mely utóbbinak az idejétmúlt irodalmi elméletek szerint vajmi kevés köze van a műhöz.

Melyik szerkesztő ne örülne, ha szerzője kitágítja a világot, szóval ekstrá hungáriám igenis eszt vitá, például Dél-Tirolban is van jó bor. A Tirol nevezetű faluban Pound – amerikai szülőhazájának egyik bolondokházában töltött – hosszú száműzetésének éveit végre kipihenhetette lánya, Mary otthonában. Költőnk azzal kezdi, hogy venyigét telepítene Erdélybe Pound maga ápolta tiroli szőlőjéből. Bölcs dolog, ha költők a borral kezdenek foglalkozni, hisz a jó bor elkészítése legalább akkora kihívást jelent, és annyi szakismeretet követel, mint a versírás. De hogy Pound vincellérkedett volna, arról nem volt tudomásom. Öregem, törekenyen érkezett vissza Európába, képzeletemben sehogyan sem illett kezébe a csákány-kapa.

Ha valamiben bizonytalan vagy, nézz utána, jutott eszembe anyám tanácsa.

*

Mary de Rachewiltz telefonszámára hamarosan rábukkantam a világhálón. Kedvesen csengő hang szólalt meg a vonal túlsó végén, hogy szőlőről, borról őt hiába kérdezem, mert az férfimunka, hívjam fel inkább a fiát, és diktálta a számát. Siegfried de Rachewiltz kissé hajszott, de nagyon udvarias hangon válaszolta, hogy dehogyis, az öreg sohasem ment le a me-

redék dombon húzódó szőlősbe, noha szerette, ha volt otthon néhány palack fehér burgundija. Dehogyan volt borissza! Csak ebéd után, egy-két pohárral.

Nem baj, ha a költők túloznak. Még az sem baj, ha hazudnak, úgysem ártanak senkinek. A költők csak maguknak szoktak ártani.

De Mary hangja, az a néhány jókedvű mondat, a kedvesség és tisztelet, amellyel az idegen telefonáló kérdéseire válaszolt, nem engedték elszakítani magamban a Tirollal épphogy összekötött, vékony szálát.

A postán hamarosan megérkezett a *Discretions*³ német kiadása, Mary önéletrajza. Egy ültömben elolvastam volna, ha lett volna rá időm. De nem volt, mert csak nyolcórányi programozás, csak a fiaim fürdetése és a lefekvés előtti meseolvasás után ülhettem íróasztalhoz.

Már az elején megszerettem ezt a könyvet, mert egy lányról és az apjáról szól, s első házasságomból nekem is van egy lányom, aki már évek óta ezer kilométernyi messzeségben él. Hiánya még legboldogabb perceimre is ráveti lepkeszárny-árnyékát.

Újabb hívásomkor Mary készségesen válaszolta, hogy szívesen elbeszélget velem, csak néhány nappal előtte jelezzem érkezésemet. Az első adódó alkalom pünkösdkor volt: szombat reggel elindulunk, vasárnap találkozunk, hétfőn hazajövünk. Nyaktörő vállalkozás egy három és fél és egy fél éves fiúcskával. Az fel sem vetődött bennem, hogy egyedül induljak útnak.

Feleségem lelkesen átvállalta a szervezést: vásárolt egy összecsukható bébiágyat, és a világháló segítségével szállást foglalt. Pünkösdre sokan kérésülhetek Dél-Tirolba, mert csak hosszú keresés után akadt kiadó szobára. Frau Gampert kedves volt, még azt is megígérte nehezen érthető dél-tiroli nyelvjárásban, hogy betesz egy pótágyat a nagyobbik fiunknak.

*

Egy dél-tiroli utazás lenyűgöző, főleg az utolsó negyede, az átkelés. Igenis: az ÁTKELÉS. AZ ALPOKON. Északon szürkén szemerkélő eső, a havasokban az utak szélén ilyenkor, májusban koszos hófoltok. Kövek mindenütt. Sárga meg barna zuzmók. Aztán a csúcsról való leereszkedés a hirtelen napsütésbe, virágzó fügefák, szőlőskertek közé. A széttárt karú,

³ Mary de Rachewiltz: *Diskretionen. Erinnerungen der Tochter Ezra Pounds*. Suhrkamp, 1994 [Diszkrétciók. Ezra Pound lányának visszaemlékezései].

négyezer méteres hegyek őszülő anyákként, fehér nőtény oroszlánokként vigyáznak a zöldellő dombokra épült falucskára.

Közhelyes ez a rajongás, fogja megjegyezni két nap múlva, pünkösöd hét-főjén Siegfried de Rachewiltz, Mary fia. Minden Alpokon átkelő elődje hasonlóan lelkendezett. Még Goethe is. Hogy megérkeztek a földi paradicsomba. Ebbe a vidéki paradicsomba. A törekeny alkatú unoka őszülő homlokát dél irányába, a kiszélesedő völgy felé fordítja: néha átkozottul szűk ez a paradicsom, suttogja maga elé, majd bocsánatot kér, hogy dolga van a szőlősben.

Az útszéli üzletekben szombat délutáni csúcsforgalom. Német és olasz szavakhoz jófajta sajtok, helyi vörösborok, *vernatsch*-ok és többéves, alpesi levegőn szárított sonkák meg a híres, ánizzsal ízesített kenyér. A fiúk ébredenek délutáni álmukból, narancslevet hörpölnek, mandulás süteményt majszolnak. Örvidenek. Jól vannak. Jó fejek.

Szállásunk a falu legmagasabb dombján, emeletes, muskátlis gerendaházban. Herr Gampert kissé imbolyogva irányítja be a Passatot a meredek udvarra, aztán kerekét old. Felesége épp csak annyira tartózkodó, hogy elviselhető legyen az első találkozás. Szobánk a vendégággal és a szétnyitható járókával apró sátor, biztonságos szállás.

Miután a fiúk elalusznek, a szűk, szellős erkély anya-apa-páhollyá változik, ahonnan az egész világ belátható: ölelés és kibontakozás. Paradicsomi biztonság. Felettünk a csillagos ég jeges mélysége. A fiúk békésen alusznek az erkélyről beáramló havasok meséitől. Nem félnek tőlük. Az óriások szertik egymást.

Feleséggel gyertyát gyújtunk, sajtot, sonkát csemegézünk, szelíd *vernatsch*-ot töltünk a poharakba. És örömmel leljük egymásban. Alattunk, a kinyíló völgy egyik dombján Brunnenburg kastélya magas tornyával.

– Vajon miről álmodik brunnenburgi tornyában rég megözyvegyült Marynk? Az anyja is itt halt meg, tudod, Olga, Pound szerelmese. A híres, Vivaldi muzsikáját csipkerózsika-álmából felébresztő hegedűművész. Száz évet élt – suttogom.

– Nem szeretnék száz évig élni, csak ha veled – így a feleségem.

– Mary és jegyese már megismerkedésük napján elhatározták, hogy egy igazi várban fognak élni. Vagy lehet, hogy ez Mary feltétele volt? A dél-tiroli falusi kislányé, Ezra Pound világ elől elrejtett *szerelemgyerekéé* (milyen szép ez a szavunk!)? Tény, Boris de Rachewiltz, a félig orosz, félig olasz herceg, melleleg nemzetközileg jegyzett egyiptológus, szóval a leendő férj szavatartó ember volt.

– Veled talán még egy ilyen várban is...

– És alighogy a fiatal pár beköltözött a romos, kitörött ablakú toronyba, megszületett első gyermekük, Siegfried. Majd váratlanul betoppant Olga, anyósával, a büszke Isabellel. Az öregasszony törött medencecsontjával meg sem tudott moccanni. Háta tele volt felfekvés okozta sebekkel. A rapallói kórházban mindenkinek azt mondta, hogy költő fia kastélyt vásárolt neki.

– Hogyhogy az anyósával? Poundnak Dorothy Shakespear volt a hites felesége!

– Akkor helyesbíték: Olga a szeretője anyjával érkezett Brunnenburgba. És Maryn megint nevelőapja, Tatte segített. Szomszédait szólítva otthagytta a szénacsinálást, hogy egy karosszékéből hosszú gereblyékkal gyaloghintót rögtönözzenek, s vigyázva vállukra emelve meginduljanak a meredélyen. Úgy vitték Isabelt, mint egy császári özvegyet. A rögtönzött trónust férfiak, asszonyok, gyerekek kísérték. Bőröndökkel, könyvesládákkal, kosarakkal, párnákkal és szatyrokkal. Az agg hölgy egyfolytában szónokolt, de az ösvény mellett rohanó patak csobogásától senki sem értette a szavát.

– Hol van Olga? Nem látom Olgát a díszes menetben.

– Nem tudom. Talán rábízta mostohaanyósát falusi lányára, és másnap hajnalban visszautazott Velencébe. Olga nem szívesen mozdult el Pound mellől. Igaz, hiába menekült volna vissza, mert a költőt akkor már elhurcolták egy államokbeli bolondokházába. De Olga mindvégig kitartott mellette.

– Miközben a férfi fiatal szeretőkkel szépítette bezártsága napjait...

– Tévedsz, ha Sheri Martinellire⁴ gondolsz. A hatvanhat éves költőt a harminchárom éves Sheri végig *grampa*-nak⁵ szólította. Pound meg unokalányának nevezte. Legalábbis kapcsolatuk elején.

– *Concitatio senectutis...*

– Ha nő lennék, én is beleszeretnék egy ilyen ipsébe. Szép volt, gyöngéd, és nagyon okos. Miért félünk ettől a szótól? Leszoktunk volna az alázatáról? Miért fáj, ha nálunk jobbal találkozunk? Aki nálunk bölcsebben, szebben, kedvünk szerint szól? Miért félünk, hogy magunk fölé helyezzük azt, aki ki tudja mondani, amit mi nem? Azt mondja:

⁴ Sheri Martinelli (1918–1996), amerikai író- és festőnő, zenészek, költők műzsája; az 1950-es években rendszeres látogatója volt a fogva tartott költőnek.

⁵ nagyapa (angol)

*Amit szeretsz az megmarad
s a többi: sár
amit szeretsz azt el nem szedhetik
amit szeretsz örökséged s igaz
avagy kié ez a világ, enyém, övék
vagy senkié?⁶*

– Mi rossz van abban, hogy csak egymáséi? *Faithful!* Nem tudom lefordítani neked ezt a szót. Talán: bizalommal és ígérettel terhes. Odaadó, ragaszkodó, megbízható, kitartó, állhatatos, becsületes, lelkiismeretes, kötelességtudó, elvhű, szótartó, megbízható, hitelt érdemlő, az igazsághoz ragaszkodó, pontos, hiteles.

– A hűség furcsamód hiányzik a felsorolásodból! Pound maga írta, hogy „szeszélyes napba csörgő szarka” volt.

– Olgával huszonháromban ismerték meg egymást, a párizsi Natalie Barney szalonjában. Olga Rudge, a világhírű, csodaszép hegedűművész nő éppen diadalmas koncertkörútról tért vissza. Pound meg – a dzsungelhajú költő. Kapcsolatuk ötven évig tartott. Huszonnégyben Pound és Dorothy, a felesége, Rapallóba költöztek. Háromszögű szerelem.

– Szárnyát összetéveszti a farkával! Nehogy azt mondd...!

– Dehogy mondom. Huszonötben Olgának le kellett mondania amerikai turnéját, mert állapotos lett. Leányocskáját, szóval a mi Marynket Maria Rudge néven hozta napvilágra a Sanatoria della Citta Bressanonében. Akkorjában más idők jártak, egy törvénytelen gyerek komoly veszélyt jelentett volna a fényes karrierre. Stigma! Az a dél-tiroli paraszttasszony fogadta örökbe, aki Olga mellett vajúdva halott fiúcskát hozott világra. Johanna Marchert Mary *Sama Mammé*nek fogja hívni.

Mary: Vajon milyen hatalom tartotta vissza azt a kezet, amely Mammét egyszerű császármetszéssel megszabadíthatta volna a szenvedéstől? Miért nem jutott ez akkor senkinek az eszébe? Egészséges paraszttmenyecske volt. Igaz, túl sok temperamentum ahhoz a törekeny testhez. A hasában mozgolódó gyerek meg túl nagy volt kicsi természetéhez. Megfulladt. Halálra kékült bébi. Csak a bőségesen kiáramló anyatejet hagyta erre a világra. Öten figyelték, amikor először megszojtattott. Mintha attól féltek volna, hogy nem is igazi a teje. Három orvos, apám, az úr meg anyám, az előkelő, városi hölgy. Mamme később azt me-

⁶ Ezra Pound: *LXXXI Canto*, ford. Weöres Sándor

sélte, hogy úgy nyújtottam csicse után a számat, mint egy csóré madárka. És már akkor érezte, hogy nekünk kettőnknek szükségünk van egymásra.⁷

– Attól nem félt, hogy házias ember szeretőjeként szájra veszik?

– Olgát ez egy cseppet sem zavarta. Hamarosan már a Salle Pleyelben játszott. Pound új operáját, a *Le Testament de Villont* adták elő. A következő években Európa legfényesebb koncerttermeiben királyok, miniszterelnökök csodálták művészetét. Korának egyik legünnepeltebb koncertmegőzője volt. A kislány titkát szigorúan őrizték. Már a nevelőszülőkhöz is titokban vitték el a pólyást.

Mary: A hegyi falucskába pillanatok alatt beköltözött Amerika. Egy éjféle, Outis márkájú automobil képében érkezett. Belsejéből divatos úr és úrinő szállt ki. A szénacsináló népek felemelték kaszájukat, lábuk közé fogták gereblyéiket. A fuvarozók az árok felé fordították a lovak fejét.

Tatte bizonytalanul kezet adott a magas, szőke úrnak: Adjon Isten! A kézfogás nem sikerült valami jól, mert Tatte jobb keze félszeg volt, a kék szemű óriás pedig bal kezével sebesen az úrinő karjaiban tartott pólya után nyúlt.

Jó, nagyon jó, bólogatta az úr kétségbeesetten a füstös gerendák alatt fejét hajtogatva, és a rugdalózó porontyot Mamme kezébe nyomta. A levegőnek szénaillata és trágyaszaga volt. Az úrinő nem ment be a házba. Szeméhez fehér selyem zsebkendőt szorítva visszaült a kocsiba.

Mamme magához szorította a pihepólyát, majd a beoldalgó, piros arcú Margitra pillantva magasba emelte: Nem biztos, hogy ilyen szép kislányt tudok belőled csinálni, de megígérem, hogy szeretni foglak. Mammében nem volt képes megülni egyetlen gyerek sem. Nem, hogy csak hónapokra hagyják, arról szó sem lehet, ezek évekig nálam fogják hagyni a szőke csöppséget, gondolta magában.

Később azt mesélte, hogy az úr az asztalra tett egy ötszázlírát, ami óriási összegnek számított abban az időben. Kéthavi ellátás plusz száz líra zsebpénz. Zavarodottan néztem a még sohasem látott bankóra. Mire az úr tétován megkérdezte, hogy talán nem elég? Az orvos azt mondta, hogy nagyjából ennyi a taksa. Bólintottam, erre megszorította a kezem. Gondozott körmű, hosszú ujjai voltak, és Margitra mosolyogva megjegyezte, hogy aztán az övéből is ilyen szép kislányt nővesszek, mire visszajönnek. A nagy fekete autó elviharzott.

Ezeknek bottal ütheted a nyomát. Tatte úrhölgyek és urak iránti bizalmatlansága éppoly rendíthetetlen volt, mint Mamme bite az isteni Gondviselésben.

⁷ Mary kurzivált szövegei a *Discretions*-ból valók, ford. Hajdú Farkas-Zoltán.

S akkor mi van?! Ez a pénz az Úr ajándéka, a lányocskát meg kárpótlásul adta a miénkért, aki ott halt meg az ölemben. De a tejem az jó. Bárcsak sohasse jönnének vissza.

– A németek a gyerekét elhagyó anyát *Rabenmutter*nek, hollóanyának nevezik. Igazuk van! Otthagyta, és elment koncertezni, ünnepeltetni magát a nagyvilágban!

– Ez a kifejezés egy téves megfigyelésen alapszik. Nézz utána a *Duden*ben! És nem igaz, *Pound* és *Olga* nem adta fel *Maryt*! Ha tehették, meglátogatták.

Mary: Nyár végén érkeztek, bejelentetlenül. Aratás ideje volt, sok munka a havasok hűvösödő sóhajában. Ráadásul kenyérsütés napján. Tatte már éjszaka felkelt, hogy befűtse a kemencét. Mire a nagy kenyérpillangók beszálldostak forró fűszükbe, még a legkisebb gyerek is elfáradt. A csecsemőket ilyenkor félretolják, hogy ne legyenek útban. Szarban, húgyban találtak, a kopott mőzeskosárban. Az úri hölgy összevonta a szemöldökét, Mamme elpirult: úgy vigyáztam rá, mint a lelkemre! Tatte megvonta a vállát: ilyenkor a kenyér fontosabb. Az úr megértette-forma a helyzetet: A föld mindünknek anyánk... Az élet alapja a kenyér... A nép búzaszem-izzadása... Aggass rá üveggyöngyöt, etesd mézeskaláccsal, végezetül dobra veretik a porta.

Megegyeztek, hogy másnap bevisznek a városba. Mamme életében nem járt még szállodában. A Hotel Post Bruneckben van, jó egyórányi járásra. Tolta a babakocsit, és kétségbeesésében egyfolytában énekelt: kitérta szívét a Jézuskának.

Apró kép az egészségesen vigyorgó lányocskáról. Arról, hogy Kofler fényképező műhelyében készült-e, vagy a szállodába rendelték a veres hajú öreget, nem szól a fáma. Mamme szürkületkor feldúlt lélekkel hazatolt. Duzzadó mellei között nagy címletű bankjegy, háta mögött szívéből legördült kövek.

– Kultúrsokk mindkét oldalon. Jó, megértem, vannak dolgok, amiket nem lehet visszacsinalni. Jóvátenni ugyanvalóst nem! De hát, könyörgöm, ott van ez az anyjától elhagyott kislány.

Mary: És nőtt-növekedett Samáék Moidiléja. Szóval én. Megszerettem a bárányokat, a teheneket és a lovakat. Imádtam a knéllit és a szalonnát. A népdalokat és a meséket. Minden este ugyanaz a történet: ahogy megpillantom, hogy Tatte zsebre vágja a dohányoszacskját, felszököm a padra, és hátulról nyakára kulcsolom a karomat. Tiltakozik, de csak úgy viccesen, mert sohasem

enged el. Mammét azzal nyugtatja, hogy így legalább korábban hazaérünk. Mamme napsugaras meséit a holdfényben összegyűlő férfiak folytatják a kocsmáig, a fehérre meszelt kemencéje körül. A történetek gyakran leszakított végtagokról és kirabolt hullákról szólnak. Tante igazi hősnek számít, mert sohasem volt szerencséje. Megparancsolták, hogy hírt vigyen az ellenségről, de alig indult el, egy olasz golyó szétszaggatta a jobb kezét.

– Az elhagyatottság érzése minden gyerek ősfélelme. A sírás ennek az ősfélelemnek a megnyilatkozása. Segítség és vigasztalás utáni kétségbeesett kiáltás. A gyerek érzi, mi több: tudja, hogy ki van szolgáltatva a felnőtteknek. S ezt a szövetséget, ezt a bilincset csak a szeretet és a törődés képes szavatolni. A boldogság, a biztonság lehetőségének egyetlen záloga a szülői szeretet. Az anya szeretete. Az „olyannak akartalak, amilyen vagy” érzése. És a remény sohasem vész ki a gyerek lelkéből! Bámulatra méltó, hogy akárhány csalódás, fájdalom érné, mindvégig feltétlenül bízunk a felnőttekben.

Mary: Hotel Post, Bruneckben, másodszor. Fonott székén trónol az úr és szíve választotta. Lábuknál vízzel telt lavortengerben regulázom celluloid lábanyámat. Unom a játékot. Inkább a puha bőrbe bújtatott, karcsú lábához szorítom az arcomat. Net!, csitítgat a küszöbön lábatlankodó Mamme. Net! Alig hallom veszélyvívóját. Pound és Olga olvasnak. Csókra termett lábuk néha összefonódik. Az emlékek káosztaván egyetlen bizonyosság lebeg bennem, hogy igenis: AKARTAK! A többi zene és költészet. Költészet?

– Persze, ezt utólag írta, jó harminc év múlva. De vajon mit érezhetett ott, abban a szállodai szobában?

– Furcsa, mondhatnánk, összetett bizonytalanságot érzett. A falusi nevelőszülei kézzelfogható, közvetlen szeretetét, és a vér szerintié egészen más, művészvilágból érkező idegen odaadását.

Mary: Az elemi iskolában, úgy emlékszem, a harmadik vagy negyedik osztályban egyszer házi feladatként önéletrajzot kellett írunk. Az anyám így szólt: „Maria Rudge a nevem. 1925. július 9-én születtem Brixenben. Az első kilenc napomat egy üveggarang alatt kellett eltöltenem, mert még nem tudtam jól szuszogni. Aztán szüleim hazavitték Geisbe. Apámnak nyomorék a jobb keze meg a lába szára. És a háta tele van az ellenség golyóival. Emiatt időváltáskor nagyon szokott fájni a teste. A háborúban szerzett kitüntetését az üveges szekrényben tartjuk. Nővéremet Margitnak hívják, és imádja a macskákat.

Barna a haja és zöldek a szemei. Barátaim: Andreas Hofer és Adolf Schuster. És van egy kedves kis fehér kutyám, akit Turggille-nek kereszteltem. És van egy fekete báránym, aki velem lakik, mert a gonosz anyukája elhagyta, és nem szoptatja többé. Azt mondta, hogy neki elég az a két fehér, a harmadik már túl sok. Így hát én cumiztatom, s néha kap egy-egy tojást vagy kicsi cukrot a tejébe. Csinos, kövér báránka és szép göndör a szőre.”

– Na látod, szó sincs ebben úrról és úri hölgyről, szállodai luxusról és vízzel megtöltött lavórban úszkáló celluloid kacsákról!

– A dolgot valószínűleg Pound is megkapta, mert hamarosan Mary-nál termett, még az apját is magával vitte.

Mary: Mamme az álomittas kislány fölé hajol, és suttogni kezdi: mondd utánam, énistenem jóistenem lecsukódik máraszemem... vigyázz az én szüleimre meg a nagyszüleimre... Nagyapámat Homernek hívták. Egyszer meglátogatott. Az úrral érkezett. Nem értettük egymás szavát, az úrnak kellett fordítania. Csak évek múltán tudtam meg, amit akkor a fejemet simogatva egyfolytában ismételtetett: túl zsenge még a hajtás, vétek lenne átültetni. De éreztem, hogy bölcs és szeret. Nagyapónak nevezhettem.

– A gyerekek nem szeretik a többértelműséget. Elbizonytalanodnak, ha választás elé állítjuk őket, mert ezzel éppen az általad emlegetett ösbizalmat kezdjük ki a lelkükben. Ösztönösen elutasítják a döntések dilemmáival, magánnyal járó szabadságot.

Mary: Elsőáldozásom tavaszán nagy a felfordulás körülöttünk: lebontani, átrendezni, kipucolni, felépíteni. Ácsok, asztalosok forgolódnak Mamme körül, aki elhatározta, hogy erre az alkalomra szobát nyit az úrnak és a hölgynek. Hogy közelebb legyenek bizalmukkal a családhoz. Hogy soha el ne vigyenek innen. Hogy maradjak az ő lánya. A felső lakosztály el is készült időben, friss cirbolyafenyő illatú. Ki nem állhattam ezt a cirkuszt. Csak Tatte hálókamráját szerettem, ahol együtt aludtunk el, kéz a kézben.

– Most erre mit mondjak? Hát: nőtt-növekedett Samáék Moidiléja, míg egy szép napon Velencébe hívták...

Mary: Magas, sötétkék karosszékbe ültetnek, leopárdbőrrel letakart párnákra. Szemben velem, óriásnyi sötétbarna asztal mögött ül anyám. Felsőgesen, akár

egy királynő. Időnként tündérlágyan a fal melletti padon ülő apámra mosolyog. A falak világossárgára vannak festve, okkerszínű oszlopokkal. Fejünk fölött óriási üvegcsillag. Ez az első emeleti ebédlő. A belső lépcső falán sötétbarna festmény: káosz? univerzum? vagy egy keresztrefeszített torzója? Legjobban anyám szobája tetszik. Az ajtaját borító óriási tükrön gyönyörű ruha függött. Vele szemben gyöngyházselyemmel bevont heverő. A hosszú, alacsony könyvespolc közepén két pár különleges cipellő, az egyik szalmából, a másik fekete fából: anyám japán kimonójának tartozékai. Négyévesen jártam először ebben a házban, de csak rövid időre, ahogy Homer nagyapám tanácsolta. Anyám feláll, és megsimogatja a fejem. Nagy megdöbbenésemre megállapítom, hogy nem visel harisnyát. Azonnal meg is jegyzem az ajtóban didergő Mamménak, hogy ez egy feslett nőszemély, amit ő nagy hirtelen, olaszra fordítva a szót, nix strumfra szelídít. Anyám erre megfogja a kezemet, és végighúzza a lába szárán. Üveglábad van, jegyzem meg mogorván, és otthagynom. Apám a másik szobában mintha a fejében zúgó méhkaptár ellen küzdene. Dühös. Nem gondolkodik. Most nem töpreng. Csendet! Ez a belső csend másfajta feszültséget kíván. Egy boldogságos érzést, a várakozás boldogságát, hogy felszökelljen a termékenység nyula, aki órákig képes énekelni, mindegy, hogy az asztalnál vagy az utcákon. Zümmögése utánozhatatlan. Embertelen beszéd szeretőnek, lánynak. Orrhangú fémzavak. Pallasz Athéné világító sisakját Aphrodité fejéhez koccantja. Izgatott kalapácsütések. SZABÁLYOK MÁRIÁNAK.

Az óriások megszomjaztak, anyjukat hívják: amamamamamá.

Kell-e a pátosz? Kell-e a meghatódás? – kérdezem immár magányosan. Kell! Mert a versnek nincs vége:

„Uralkodj magadon s majd elviselnek.”

Alázd meg hívságod

Vert eb vagy jégesőben,
szeszélyes napban csörgő szarka vagy,
félíg sötét félíg fehér,
szárnyt farkkal összevétsz
alázd meg hívságod
silány dühöd
hamisságon hizott,
mondom alázd meg,

*serény pusztító, szűk adakozó,
alázd meg hívságod,
mondom alázd meg*

Nem! Ez a történet nem rólunk szól! Mintha volna világod ezek után nélkülük. Átbújsz a drótkerítésen, fellélegzel, és szárnyaid nőnek, miután elhagyod a földet, ami csak a szenvedésről szól?!

*Mit megtettél a nem-tevés helyett
az nem hiú.
Ha zörgettel illendően
Hogy egy rideg lélek kinyíljon
Ha légből szűrtél élő hagyományt
vagy szép agg szemből győzetlen tüzet
Az nem hiú
Itt a meg-nem-tevés a tévedés
vagy tétovázó visszatörpanás⁸*

Hajnalban háznépem zümmögésétől, álomsóhajaitól és a szelíd *vernatsch*-tól mámoros fejjel régi naplót betűzgetek a pislákoló gyertyafénynél: „1946. június 3. Eltemettük a kistestvért. Hideg, szeles idő volt. Egy kof-ferben vittük ki az 59-es villamoson. Megvettük a sírhelyét, elmentünk a melegedőhöz, vártuk a sírásókat, hogy elhantolják. Megjöttek, s elföldelték a kis ládikát. Mikor magunkra maradtunk Lászlókéval, nem tudtam többé elfojtani a könnyeimet. Soha nem éreztem még ilyen állati fájdalmat. László azt mondta: Ne sírj, apa. Én megmaradtam a kisfiadnak. Aztán hazamentünk.”

Nem! Ez a történet éppen hogy rólunk szól! A mámorban lakozó me-fisztói félelem szétzúzza bennem a szeretet gátjait, elém tárja a racionális, metafizikától elfordult, kétségbeejtő e világot. Zuhanok.

„Mások pedig csúfolódva mondának: Édes bortól részegedtek meg.”¹⁰

*

⁸ Ezra Pound: *LXXXI Canto*, ford. Weöres Sándor.

⁹ Rónai László: *Napló*.

¹⁰ ApCsel 2,13.

Izgalommal készülődöm a tiroli pünkösdi misére. Feleségem érzi a feszültséget bennem, a reggelinél a gyerekekre figyel. Hagyja, hogy magamba roskadjak, mint minden nagyobb nekifutás előtt.

A templomban tavaszi virágillat. Sok fény és sok ember, helyiek, turisták vegyesen. Mary után kutatok, úgy beszéltek meg, hogy a mise után találkozunk. Ismerem arcait a könyvből: bébiarc fotográfusnál, kislányarc mellvéden Pounddal és a velencei Lidón, bakfisarc báránnyal és bikával, lányarc nevelőapával és ekét húzó lóval, fiatalasszonyarc csecsemővel, férjjel és várkastéllyal, feleségarc apákkal. Vajon milyen az arca ennyi halott után?

Korán érkezünk, de az első négy padosor máris foglalt. A szélső bejárat közelében ülünk le, hogy feleségem könnyen kerekedjen, ha a fiúk ráunnának a füstölgő *hic est corpusra*. A gótikus templom otthonos, de valamiért mégis idegen. Az élénk színek! Semmi tatárjárás, semmi komcsi besúgó, buta békepap. Mary temploma.

Őt keresem, fejemet ide-oda forgatva a zsúfolásig megtelt térben. Feleségem a gyermekeket csendesíti. És csendesítés közben felém sűgja, hogy ott ül Maryd az első sorban. Szerelmes szemekkel a világosság, az oltár felé int, a fekete ruhás nő felé. Megőszült asszonyfej hátulról. Varkocsba font, kontyba tűzött fehér hajkorona. Egyenes tartású fej a sok hajlott között. A fényképezkedő idegenek között.

A fiatal papot, mondhatnánk papocskát gyertyák fénye és tömjénfüst övezi. Ahogy illik. Ahogy nálunk, otthon is szokták. Ahogy szeretem.

¹ Amikor elérkezett pünkösdi napja, ugyanazon a helyen mindnyájan együtt voltak.

² Und es geschah plötzlich ein Brausen vom Himmel wie von einem gewaltigen Wind und erfüllte das ganze Haus, in dem sie saßen.

³ Apparvero loro lingue come di fuoco, che si dividevano, e si posarono su ciascuno di loro.

⁴ Mindannyiukat eltöltötte a Szentlélek, és különböző nyelveken kezdtek beszélni, úgy, ahogy a Lélek szólásra indította őket.

⁵ Es wohnten aber in Jerusalem Juden, die waren gottesfürchtige Männer aus allen Völkern unter dem Himmel.

⁶ A quel rumore, la folla si radunò e rimase turbata, perché ciascuno li udiva parlare nella propria lingua.

⁷ Nagy meglepetésükben csodálkozva kérdezték: „Hát nem mind galileaiak, akik ott beszélnek?”

⁸ Wie hören wir denn jeder seine eigene Muttersprache?

⁹ Siamo Parti, Medi, Elamiti, abitanti della Mesopotamia, della Giudea e della Cappadocia, del Ponto e dell'Asia,

¹⁰ Frigiának, Pamfiliának, Egyiptomnak és Líbia Cirene körüli részének lakói, a Rómából való zarándokok, zsidók és prozeliták,

¹¹ Juden und Judengenossen, Kreter und Araber: wir hören sie in unsern Sprachen von den großen Taten Gottes reden.”

¹² Tutti erano stupefatti e perplessi, e si chiedevano l'un l'altro: „Che cosa significa questo?”

¹³ Mások gúnyosan megjegyezték: „Teleítették magukat édes borral.”¹¹

Bábel ellentörténetének csodájából a prédikáció józanít ki. Nem az az áhítatoskodó, kioktató, amelynek korlátoltságától legszívesebben a föld alá bújnánk szegyenünkben. Nem. A plébános németül beszél, de hanghordozásában, mimikájában, gesztusaiban vérbeli olasz operaénekes. Vagy inkább latin szónok: helyesel és tagad, kérdez és azonnal felel rá, suttog és felkiált, behunyja, majd nagyra mereszti szemeit: „Kedves testvéreim! Pünkösöd a lélek ünnepe. Azé a léleké, amely nem ismer korlátot és nem ismer lehetetlenséget. Azé a léleké, amely évszázadokig hamuban lappang, míg egyszer kiömlik a zsarátnok mindenekre. Azé a léleké, amelynek végtelen árnyalatai, megfoghatatlan finomságai és alig kifejezhető erői vannak. Amelynek fény- és színskálája beláthatatlan. És ha karácsony a gyermek, húsvét a hívők, akkor pünkösöd a poéták ünnepe. A mi ünnepünk, testvéreim a boldog és szent látásban. Kettős tüzes nyelvek a mi fejünkre szállnak! Ó, bár várnók méltó alázattal őket, mert nem mi ajándékozzuk meg a világot, hanem minket ajándékoz meg a Lélek! Más nyelven beszélni pedig azt jelenti: költői nyelven beszélni! Mi, egy nagyon megpróbáltatott, kis népnek poétái, voltunk már Kasszandrák, vagyunk ma Jeremiások, de leszünk még Illések, Mózesek, Péterek is!”

A templom lassan kiürül. Bach *D-dúr fúgáját* már csak az egyenes hátú, térdeplő asszonnal hallgatom végig.

Az orgona elnémul, mire ő fürgén feláll, felém fordul és elmosolyodik. Igen, ő az: néhai Ezra Pound és Olga Rudge szerelemgyereke. Ősz haja kontyocskába szigorítva néhány ujjnyival a tarkója fölött. Két opálos fényű kagylófésű fegyelmezi a magas, domború homlokból hátrafésült fürtöket. Az idővel packázó parányi fülkagylók, fehér fodrú gallérban eltűnő, hosszú nyak, lányosan friss, világoskék szemek. Az izmos asszonyi testet egyszerű

fekete kosztüm fedi. Igen, a fejtartásában van valami időnek ellentálló. Hosszú, ápolt körmű kéz, a bal kéz kisujján egyszerű foglalatú briliánsgyűrű, apró bőrtáskát szorít a gazdagon domboruló mellekhez. A jobb kéz rövid kézfogásnyira kiszabadul eme példás elrendezettségéből.

A templom előtt feleségem a fiúkkal a sírköveket böngészi. Némelyikükön tojásdad zománcfénykép, katonai egyenruhába öltözött férfiakról.

Egy darabig együtt sétálunk a turistáktól zsúfolt korzón. Mary bosszúsan kerülgeti az autóbuszokból kiömlő, idős idegeneket. Brunnenburg irányába tartunk. A kastély felé vezető út kereszteződésénél azzal búcsúzunk, hogy délután találkozunk az interjúra. Megfordul, integet, fürgén ereszkedni kezd a meredek úton. Hegyet hágó, lejtőt lépő tirolai paraszttasszony zergetései.

Gampert asszonyság dél-tirolai bablevese, a délutáni napfény s a havasok felől fújdogáló szellő valamennyire enyhítik lámpalázamat. A kastélyt körülvevő kerítésen modern kapu, telefonnal. Öreg, gyerekarcú kapus sántít végig a repkényes kövekkel szegélyezett udvaron. Nem igen értjük a beszédét, de fiaim azonnal megbarátkoznak vele.

A lakótornyot kivéve a kastély néprajzi múzeum. Siegfried, Mary fia gyűjtötte össze anyagát a turizmusból meggazdagodott, anyák-apák szegényemlékétől szabadulni akaró falusiaktól. Hogy minél több szobát kiadhassanak, a két-három emeletes családi ház cselédszobájában meghúzódó házigazdák zsugorisága felszámolta az idegenek számára érthetetlen falusi kultúrát. A szegény múltat majd elmagyarázza a brunnenburgi grófúr a gyéren érdeklődő múzeumlátogatóknak.

Fürgelábú Mary várat magára, addig nyugodtan körülnézhetünk a pompás termekben. Legszebb a kinyíló völgyre, a Meranra néző. A sötétedő, ónémet faburkolaton fehérre mázolt afrikai maszkok, rozsdásodó fegyverek, elsárgult fényképek piramisokról, ásatásokról, kevés fehér bőrű, sok sötét bőrű szereplővel. A Boris de Rachewiltz-émlékszoba mellékszoba, mert minden többi Poundról szól. Mary férjét jó nevű egyiptológusként tartották számon. Megtehetette, hogy szenvedélyének éljen, hisz apja, az öreg Rachewiltz gróf dúsgazdag volt. Maryt fenntartásokkal fogadták, de a menyecske hamarosan önállósította magát, rokonokat, barátokat csalogatott az egyre ott-honosabbá váló kastélyba – és fizetővendégeket.

Mary toronylakásából jön fogadásunkra. Kissé zavarban van, mintha tapintatlanságnak érezné, hogy az eljövendő néhány félórában elhagyom a családomat, hogy vele lehessenek. Kézen fogja feleségemet, és a múzeumnak

berendezett termek felé int: nézzen csak nyugodtan körül, sok érdekes dolgot mutathat a fiainak.

Kinyitja a torony feljáróját, és fürgén elindul a meredek lépcsőkön. Negyvenhét van belőlük, naponta többször is megmászom őket, fordítja vissza büszkén a fejét. Délelőtti kontya kissé meglazult, házi ruhában van: homokszínű, bő férfiing, sötétszürke nadrág, lapos sarkú fekete cipő. A két tágas szobába magas ablakok ontják a fényt. Egyszerű bútorok, nagy részüket maga Pound készítette. A falak mellett könyvektől, kéziratoktól roskadozó polcok, irattartók. Mindenütt a magas homlokú úrról készült fényképek, festmények, grafikák. A kétszemélyes szentély sötétkék heverőjének szélére ülök. Előttem alacsony, Bauhaus-stílusú asztal, üveglapja alatt két géppel teleírt, megsárgult papírlap.

Mellém ül, türelmesen várja, hogy előkészítsek magnót, mikrofont. Kisé előrehajolva, odaadóan figyel. Nekem meg jólesik, hogy komolyan vesz, hogy már első telefonbeszélgetésünkkor komolyan vette ezt a jöttment írócskát, aki képes volt egész családját elcipelni Tirolba, csakhogy őt láthassa.

*

De Rachewiltz asszony, nagy élvezettel olvastam Discretions című önéletrírását. Bevallom, Mary apjaihoz való viszonya érdekelt a legjobban, az érzelmek bonyolult szövetségénye. Tévedek, ha azt állítom, hogy Önnek két apja volt?

Nem téved.

Milyenek voltak ezek az apák?

Pontosítanuk kell: nem volt két apám, mert Sama Tatte a dajkám férje volt. Igazából sohasem volt egy igazi apám. Helyesebb lenne, ha azt mondanám, hogy nekem nem volt, nincs apám... Mert az én apám olyan kivételes egyéniség volt, hogy amit most mi a *daddyn* értünk, az rá sehogyan sem talál. Mindemellett óriási felelősségérzete volt, és nagyon komolyan vette a szerepét. Igenis, nevelőm kívánt lenni. És ezt nagyon okosan csinálta, mert keveset törődött a testi dolgokkal, keveset játszott velem. Nem törődött a testemmel. Hogy is mondjam? Sohasem játszottunk. Mindig csak a szellemiekre figyelt.

Ezt a másik férfit, Tattét, akit Ön most a dajkája férjének nevez, kislánykorában még apjának tekintette.

Igen, vele sokat játszottam, és egy ágyban aludtunk, ami manapság olyan furcsának tűnik, mert arra gondolnak, hogy ah, ez rettenetes lehetett... Ez számomra csak akkor vált nyilvánvalóvá, miután megírtam ezt a könyvet,

és valaki azt mondta nekem, hogy *Oh, that is terrible, how is it possible?*¹² De hát értse meg, a hajam szála se görbült! *Es war alles in größter Unschuld!*¹³ Ez a legborzasztóbb ebben a pszichoanalízisben, ebben a Freudban, ebben a butaságban, hogy olyasmit sugallnak az embereknek, amit észre sem vesznek, amit nem is érzékelnek.

Pedig csak melegségről, kedvességről volt szó.

Dehogyan! Szükségyszerűségből, kényszerűségből volt! Csak egy szobában fűtöttek. És ebben a szobában mindenikünknek meg kellett valahogy találnia a maga helyét. Tulajdonképpen mindannyian tudtuk, hogy ő nem az igazi apánk. Nem én voltam az egyetlen gyerek, tudtuk, hogy ők nem az igazi szüleink.

Mikor tudatosult ez Maryben? Már az elejétől fogva érzett valamifajta idegenséget?

Nem az elejétől fogva! Nemrég a New Directions kiadó újra megjelentette a könyvet, s ennek a rövid utószavában megírtam: könyvem az „intelligencia”, a magát „haladónak” mondó liberális értelmiség elmarasztalta. Nem is annyira a könyvet, mint inkább a szüleimet kritizálták. És ez engem nagyon megbotránkoztatott. Elképzelhetetlen volt számomra, hogy ilyesmi megtörténhet, hisz én csak azt szerettem volna megírni, hogy egy nagyon boldog gyermekkorom volt. Hogy az a szisztéma valójában egy csodálatos rendszer volt. Elvártam volna ezektől a mindentudóktól, hogy megértik, emlékeim elsősorban dajkámtól származnak. Mert ő nagyon tehetséges mesélő volt. Egyszerű parasztasszony, de igazi, nagy mesélő. Ő mesélte el nekem tudatosulásom előtti életemet. Persze benne is volt némi elfogultság, de hát ez érthető is, hisz féltékeny volt az anyámra. Látástól vakulásig dolgozott, s egyszer csak megjelenik egy úrinő, egy dáma, néhanapján meglátogatni a kislányát. Az ő gyerekét! És hát az én apám egy nagyon szép ember volt, és udvarias, míg az ő férje, Sama Tatte csak egy szegény paraszt volt, egy nyomorék. Talán ebből adódott az a határtalan csodálat és alázatosság, már-már *adoration*,¹⁴ amit már egészen kis gyermekként is éreztem az apám iránt. Arra, hogy könyvemben anyámat sértő dolgokról is írtam, csak jóval később lettem figyelmes.

Édesanya és dajka – dajka és édesanya – ősrégi, sokszor ki nem mondott féltékenységek.

¹² Ez rettenetes, hogy is lehetséges? (angol)

¹³ Messzemenő ártatlansággal történt az egész. (német)

¹⁴ imádat (angol)

Természetesen! Anyám egyfelől rákényszerült, hogy rábízson valakire, hogy örökbe adjon, másfelől csak az övé voltam, az ő egyetlen gyermeke. Ilyesfajta érzékenységek megértéséhez fel kell nőni, meg kell öregedni.

Gyerekkorának legfontosabb éveit a közeli Gais nevű falucskában töltötte. Úgy gondolom, ez a falusi leányka még a legnagyobb szellemi és fizikai megpróbáltatások közepette sem vesztette el a havasi emberek bizakodó erejét.

Ez természetesen elsősorban a nevelésnek köszönhető. De – igaz, manapság erről nem nagyon illik beszélni –, ez az optimizmus őseimtől, de rék amerikai őseimtől is származik. Mert a *pilgrim fathers*-ek¹⁵ mindig valami újba kezdtek. Édesapám, Homer nagyapám egész családja ilyen *go west young man*¹⁶-típusú ember volt, és anyám családját is hasonló fából faragták. Hála Istennek!

Mindemellett Ön az európai kultúrában nőtt fel.

Így van! De a *Discretions*-t valaki más írta. Azt a valakit én már kinőttem, magam mögött hagytam. Az egy befejezés volt. Addigi életemre ezzel a könyvvel kitettem az utolsó pontot. Utána más következett.

Ahogy pünkösdkor a tanítványok is új életet kezdtek.

Valahogy úgy. Megírása után kezdtem igazából az irodalommal foglalkozni. Elutaztam Amerikába. Ebben a könyvben csak annyi volt a jó, hogy hozzájuttattott egy kétéves ösztöndíjhoz a Radcliffe Institute-ban, ahol elmélyíthettem ismereteimet az amerikai és a kínai történelemről, kultúráról. Mert addig nekem nagyon felszínes volt a műveltségem, igazából nem is volt műveltségem. Nem jártam soha *college*-ba.¹⁷ Tanulnom kellett, nagyon sokat kellett tanulom. Ilyen szempontból jól jött ez a könyv. Máskülönben nem nyílt volna alkalmam továbbtanulni. S ez boldoggá tett. Ott is akartam maradni őseim földjén. Később, a német kiadásban, azt hiszem, meg is írtam, hogy végül is a gyermekeim rángattak vissza Európába, mert

¹⁵ zarándok apáink (angol) – az Észak-Amerikába érkezettek egyik első generációja (1620 körül), jórészt radikális puritán vallási irányzatot követő telepesek

¹⁶ Menj Nyugatra, fiatalember (angol): a 19. század közepi Amerikai Egyesült Államokban elhíresült szállóige, mely a zsúfolt, de fejlett infrastruktúrájú keleti partról a *terra incognitának* számító, így kihívásokat, de több lehetőséget is jelentő nyugati területek felé való vándorlást szorgalmazta. Egybeesett az ún. *manifest destiny* (ang. nyilvánvaló elhívás, elrendelés) ideológiájával, mely szerint az Egyesült Államok az egész észak-amerikai kontinens meghódítására, belakására hivatott.

¹⁷ főiskola (angol)

még a fiam is, aki a Harvardon szerzett doktori címet, úgy döntött, hogy itt, a faluban fog letelepedni.

Ez jóval Pound halála és a Discretions megjelenése után történt.

Igen, de a gondolat már régebben gyökeret vert bennem. Nézze, apám bejelentése, hogy el akar költözni tőlünk, rettenetes sokk volt számomra. Pedig igaza volt. Itt éltünk ebben a toronyban, ön is látta, negyvenhét merdek lépcső vezet a lakosztályomig. Ezt mindennap többször megmászni... Akkoriban még központi fűtésünk sem volt, autóval nem lehetett a kastélyig lejönni. Én ezt már rég megszoktam. De most képzelje el őt, aki tizenhárom évet egy alaposan kifűtött szobáskában töltött, és sohasem élt hegyek között, mert imádta a tengert, Rapallót, Velencét, a művészetek városát. Az elején jól érezte magát, szőlőt telepítettünk neki, volt saját bora. De aztán lassacskán elmagányosodott. Utólag persze megértettem, s fel is tettem magamban a kérdést, hogy vajon miért műveltük mindezt ezzel a szegény emberrel, hogyan is képzelhettük, hogy itt megtalálja majd a boldogságot.

Tizenhárom évnyi megalázó száműzetés után nem kerülhetett volna jobb helyre.

Az elején boldog volt. Tetszett neki a szép ház, a szőlő. Igaz, a havasi klímát nagyon nehezen viselte. És el volt zárva a világtól, mert ez itt egy Isten háta mögötti hely. Washingtonban mindenki megfordul, Velencébe is sokan elmennek. Itt a madár sem jár.

A washingtoni St Elisabeth Hospitalban töltött éveiről sok mende-monda kering. Egyesek szerint még titkárnőt is tarthatott.

Sohasem volt titkárnője! Akkora szobában élt, ahová csak egy ágy meg az íróasztala fért be. Napi két órában fogadhatott látogatókat. Szép időben kiülhetett a parkba. De ha esett az eső, a folyosón kellett szorongania vendégeivel. Amit Ön emleget, az egy nagy butaság! Sheri Martinelli egy művésznő volt; nem túl nagy művésznő. Mindenesetre nagyon vidám volt, néha még apámat is fel tudta egy kicsit vidítani. És persze ott volt Marcella Spann.¹⁸ Különben már csak Marcella és én élünk apám közvetlen környe-

¹⁸ Marcella Spann (1932), Pound költészetének nagy tisztelője, az 1950-es években angoltanárként volt New Yorkban. Első levelét 1956-ban írta a költőnek, majd 1957-ben átköltözött Washingtonba, ahol rendszeresen látogatta a *Cantók* fogva tartott szerzőjét. Egy év múlva személyes titkárnőjeként követte az Olaszországba menekülő Poundot, majd 1959 októberében visszatért Texasba.

zetéből. Ez a két hölgy sűrűn látogatta. De az szemenszedett hazugság, hogy titkárnőt tartott volna!

Pound maga írja, hogy Sheri Martinelli adta vissza az ihletét.

Ne feledjük, ennek a méltatlan helyzetnek volt egy nagy előnye is: semmiről sem kellett gondoskodnia. Csak művészetének, gondolatainak élhetett. Sorsa Knut Hamsunéhoz volt hasonlatos, aki visszaemlékezéseiben megírta, hogy jó szívvel ült abban a rettenetes fegyintézetben, mert ott legalább nyugodtan írhatott. Azt hiszem, apám is hasonló helyzetben volt, hisz mindenáron be akarta fejezni a Művet, a *Cantókat*. Annyi kép, annyi bölcsesség volt még megíratlan. Itt, Tirolban ez volt a legnagyobb gondja. Hogy mi valamennyien igényt tartottunk rá, megszerveztük az életét, nagy ebédekkel, vendégségekkel, látogatásokkal próbáltunk kedveskedni neki. Ellentétben a tizenhárom évnyi bezártságban megszokott befele fordulással.

Térjünk vissza az első találkozásokra. Milyen nyelven szólt apa a lányához?

Magam sem tudom! Gondolom, németül, mert akkor én még csak a dél-tiroli nyelvjárást beszéltem.

Tegeződtek?

Biztos, hogy tegeződtünk, mert a dél-tiroli nem ismeri az önözést, csak a *dest*, aminek az olasz megfelelője a *voi*. Mikor később megtanultam olaszul, természetes volt, hogy a *tuval* folytattuk. Törte a németet, de meg tudta értetni magát. Éppen ma jutott eszembe, a templomban, amikor papunk a sok nyelvről meg a szeretet nyelvéről beszélt. Eszembe jutott, hogy én az apámat mindig megértettem. Mintha mindig pünkösdkor találkoztunk volna. Az én apámat mindenki megértette! Még a falunkbeli férfiakkal is elpolitizálgatott. Még azok is megértették! Nagy karizmája volt. És nagyon udvarias ember volt. Tudja, ez a szívbeli jóság, ez volt a végzete! Mert ha feldühödött, szörnyű és kínos dolgokat mondott és írt. Megsemmisítő dolgokat. Manapság szinte érthetetlen, hogy miért mondta ezt vagy azt?! De hát én magam is ilyen vagyok: ha valamiben nagyon, de nagyon hiszek, és ezt minden úton megkísérlem elmondani az embereknek, velük megosztani, és nem értenek meg, ha mindenki csak gúnyt űz belőlem, ha nem vesznek komolyan, én is nagyon fel tudok dühödni. Az ember elveszti a fejét. Az olaszok azt mondják, hogy *accecato dall'ira*, hogy dühünkben megvakulunk.

Ezért az „időleges elvakulásért” Poundnak nagyon sokat kellett szenvednie, de tegyük hozzá, sohasem volt Mussolini udvari költője, és amit abban az időszakban írt vagy mondott, azért sohasem kapott pénzt, nem gazdagodott meg belőle.

Persze hogy nem! Maga a Duce sem volt gazdag ember, nem voltak titkos kontói Svájcban, s utolsó fia, aki nemrég halt meg, dzsesszmuzsikusként kereste kenyerét. Dél-Tirolban természetesen nem szerették őket, de hát itt egyetlen olaszt sem kedvelnek különösebben.

Az apa és lánya közötti viszonyt a pszichoanalitikusok a legösszetettebb szülő-gyerek kapcsolatnak tekintik.

Erre csak azt tudom mondani, hogy az én apám nagyszerűen viselkedett. Anyám kevésbé. Vele mindig nehezebb volt a dolgom. De hát ehhez kell ismernünk az akkori időket, édesapám akkori helyzetét. Anyám nagyon aggódott az életéért, hisz akár mikor kivégezhették volna. Ekkor határoztam el, hogy hátat fordítok az egésznek, visszatérek Dél-Tirolba, és önálló, *self-sufficient*¹⁹ leszek. Nemsokára elkezdtem ezután a félig olasz, félig orosz férfi után szaladgálni, különben ő kezdte, csak közben megfordultak a szerepek, és ez anyámat teljesen kikészítette. Tudni sem akart a házasságról. Mindenképpen meg akarta akadályozni, azzal, hogy túl fiatalok vagyunk, hogy semmink sincsen, se állásunk, se pénzünk, se lakásunk. Így az anyám. Apám néhány vicces megjegyzés után, hogy *très russe! très russe!*,²⁰ mert hát eléggé távolságtartóan kezelte az oroszokat, azt írta, hogy nagyon örül közös boldogságunknak. Anyagilag nem tudott támogatni, de lelkiekben sokkal többet segített, mint ha egy autót vagy egy lakást vásárolt volna nekünk. Tudta, hogy a gyermekeket szárnyukra kell engedni.

A Discretions német kiadásának címlapján kötött kabátos kislány áll egy kőfalon. Kezecskéit csillogó szemüvegű, szakállas úr tartja. A kislány láthatóan biztonságban érzi magát, szereti a magasban.

A kép Gaisban készült, a pünkösdi találkozások idején. Akkor még német nyelven értekeztünk. Olaszul később, az első elemiben kezdtem tanulni, mert kötelező volt. Emlékszem, egyszer az olasz tanító feladta a *Miatyánkot*, de mi kijelentettük, hogy ennek semmi értelme, az Úristen úgysem ért olaszul.

Könyvében édesapját sok helyen az úrnak nevezi. Dajkájától vette át ezt a megnevezést?

Az úr! Persze ezt is félreértették. Egy amerikai újságíró egyenesen *masternek*²¹ fordította. Nálunk csak egy Úr van: az Atyaisten. *Az úrnak* ehhez semmi köze, a domináns, parancsoló *padre padroné*hoz, ahogy az olaszok

¹⁹ önálló (angol)

²⁰ túlságosan orosz (francia)

²¹ mester (angol)

mondják. Nagyon zavart ez az értelmezés, meg is írtam, hogy elnézést, ezt én nem így értettem, mert ő sohasem akarta rám kényszeríteni az akaratát.

Kérem, meséljen az első velencei találkozásukról.

Szegény dajkámnak volt a legnehezebb, hisz ki kellett szakítania magát a megszokott milióból. Biztosan nagyon szenvedett távol a férjétől, távol az állataitól, mert nem szabad elfelednünk, hogy egy parasztasszony számára a háziállatok családtagnak számítanak. Én is valami hasonlót érezhettem, mert már első nap kijelentettem, hogy azonnal haza akarok menni. Anyám nagyon megsértődött, pedig a kijelentés mögött nem volt semmi számítás, spontánul jött, így éreztem. Mert nekem Gais volt az otthonom. Ugyanígy érzek manapság is. De mióta a *Cantók*ban élek,²² egyre gyakrabban vágyódom Amerikába. Nehéz ezt elmondani. Valahogy úgy érzem, hogy engem igenis megillet Amerika, hogy én inkább oda tartozom, hogy nekem kellene ott apám emlékét képviselni, én kellene gondozzam a hagyatékát. De hát ezek csak amolyan röpke gondolatok.

A Cantóknak sok életrajzi vonatkozása van.

Mi az hogy, minden benne van! Az egész élete. Nemrég egy német költő megkérdezte, hogy mit olvasok. Mondtam, hogy a *Cantókat*. De hát azokat Ön már rég lefordította olaszra! Ami távolról sem jelenti azt, hogy el is olvastam őket, válaszoltam. Mert csak mostanra ért meg az idő, hogy végre enyeleghessek, szerelmeskedhessem a verseivel. Például amikor azt írja, hogy *Penelope waited because he never did ever wrong to any man...* szóval miért várta Ulyssesst Pénélopé vissza? Hát mert ő senkivel sem tett rosszat. Miért várta a nője, miért várták a női haza? Mert ő senkivel soha rosszat nem cselekedett! Vagy: *Odysseus' old ma missed his conversation.*²³ Vajon miért hiányzott Ulysses anyjának a fia beszéde, a fiúi szó? Hát mert saját anyjáról írt. Mert Isabelnek hiányzott a száműzött, bolondokházába zárt fia. Nagyanyámmal különben elég nehezen jöttünk ki, mert ő egy igazi *lady* volt, németül *hochnäsigt*. Nagyon fenn hordta az orrát. Ha valami nem úgy történt, ahogy ő akarta, akkor egyszerűen nem vett tudomást a környezetéről. De azt kell mondanom, hogy mindannyian a helyzet magaslatán voltunk, némán elviseltük Isabel összes rigolyáját, még akkor is, ha sokat szenvedtünk. Apám persze nekem is hiányzott. De tulajdonképpen végig jelen volt az életemben. És ma is jelen van. Azokban az években sokat leveleztünk. Ezek a levelek mindig egy érdekes témáról szóltak. Szóval nem a min-

²² Mary de Rachewiltz Pound *Cantóinak* olasz fordítója.

²³ *Canto XCIX.*

dennapi életünkről, nem a *patema d'animó*ról.²⁴ Néha komoly volt a hangvételük, máskor vicces. Például egyszer arról írt, hogy soha semmitől se féljek, és megemlítette régi barátját, James Joyce-ot, aki rettenetesen félt a vihartól, a kutyáktól, és attól, hogy egyszer egy gyermek le fogja őt szűrni. És ezt addig-addig hajtogatta, míg egyszer, egy utazás alkalmával a vonatfülkében egy gyerek tényleg beleszúrt a combjába egy tűt. Magánéletről kevés szó esett köztünk. Ami fontos volt, azt megírta a *Cantók*ban.

És abban a kétoldalnyi, géppel írott, Szabályok Mariának című szövegben, amelynek eredetijét itt látom az asztal ívveglapja alatt.

Ezt is csak jóval később, felnőttkoromban értettem meg. Amikor írta, még nem is tudtam angolul. Tulajdonképpen anyámnak szánta, aki utólag nagy szeretettel apró fényképeket ragasztott a kéziratra, és nekem ajándékozta. Nézze, nekem olyan a természetem, hogy igyekszem mindig a szeretteimnek tetsző dolgokat cselekedni. Egyfolytában bizonyítani akarok. Hogy szeressenek. Ahogy apám írta: „Hármas az ember fordulása: keresi a HASZNOSAT (ebben a növényvilághoz hasonlatos), a KELLEMEST (akár állat-társai) és az ERÉNYESET – HONESTUM (magányában csak a fényes szárnyú angyalok társai).” Van úgy, hogy a szavak szokásos jelentésének ismerete nem elegendő. Amikor a szent szövegeket író emberek, még inkább a Szentlélek szándékát kellene keresnünk...

*

Beszélgetésünket furcsa alak szakítja meg. Szakítja félbe. Fejezi be. Teszi végessé. Kopaszodó, vörös fejű, középkorú férfi, elnyűtt trikóban, színes térdnadrágban. Kész a tea?, kérdi tettetett szemrehányással, majd angyali mosollyal, mintha ez volna a legtermészetesebb, közénk telepszik. Mary bocsánatkérően rám néz, majd megadó mosollyal bemutatja Dr. Cohent, az amerikai irodalomtudóst, aki ösztöndíjjal tartózkodik Brunnenburgban, hogy monográfiát írjon Pound állítólagos, *yes, yes fictive*, ezt nekivörösödve többször is megismétli, antiszemizmusáról. Mary szabadkozik, hogy ma nem volt ideje a teára, de szívesen hoz a pincéből egy palackot Pound fehér burgundijából. Tudósunk látható élvezettel fogadja az ajánlatot: *That's great, Mary! Marvelous!*, majd fürgén az egyik könyvespolcnál terem, és a leemelt kötetbe temetkezik.

²⁴ lelki-/kedélyállapot (olasz)

A kínos csend hosszúra nyúlik a negyvenhét plusz negyvenhét – és ki tudja, még hány lépcsőtől.

Az asztal üvege alatti szöveget betűzgetem.

LAWS FOR MARIA	SZABÁLYOK MARIÁNAK ²⁵
<p>1. That she is not to lie, cheat or steal.</p> <p>2. If asks inconvenient questions, to be told All countries do not have the same customs. That her father was like that, or that such was HIS custom and that she can discuss it with him when she thinks she has arrived at suitable age.</p> <p>3. That if she suffers, it is her own fault for not understanding the universe. That so far as her father knows suffering exists in order to make people think. That they do not usually think until they suffer.</p> <p>4. That she is not to judge other people's actions save from two points of view: A. objectively as elements in a causal sequence i.e. as effects of causes (anterior) and causes of subsequent effects. B. as to whether such action or course of action is one she wd. LIKE for herself. A preference which has NOTHING what-</p>	<p>1. Nem fog hazudni, csalni vagy lopni.</p> <p>2. Ha kellemetlen kérdéseket tesz fel, meg kell mondani neki, hogy nem ugyanaz a szokás járja minden országban. Hogy az apja ilyen volt, ezek voltak a szokásai, és mindezt övele beszélheti meg, ha úgy gondolja, megfelelő korban van már hozzá.</p> <p>3. Hogy ha szenved, az saját hibája, mert nem érti a mindenséget. Hogy az apja úgy tudja, a szenvedés azért van, hogy gondolkodásra bírja az embereket. Az emberek általában nem szoktak gondolkodni, amíg nem szenvednek.</p> <p>4. Nem fog ítélkezni mások cselekedetei felett, kivéve a következő két szempontból: A. objektíve, mint valamely okozati egymásután részét képező elemekről, értsd okok következményeiről és következmények okairól; B. hogy a cselekedetek vagy a cselekvéssor olyan-e, hogy elsa-</p>

<p>ever to do with its being suitable of likable for someone else.</p> <p>5. In case of disliking things, to blame 'em either on the universe or on herself. The former course is in some religions considered presumptuous.</p>	<p>játítaná őket. Ennek a tetszésnek az égvilágon SEMMI köze ahhoz, hogy másnak találó vagy kívánatos-e.</p> <p>5. Ha valami nem tetszik neki, ne hibáztassa sem a mindenséget, sem magamagát. Némely vallásban az előbbi hívságnak számít.</p>
<p>LAWS FOR MARIA (passage from vegetable to animal life).</p> <p>I. First thing to learn is: NOT to be a nuisance. I think you have learned this.</p> <p>II. <i>Autarchia personale</i>. To be able to do everything you need for yourself: cook, sew, keep house (otherwise unfit to marry. marriage: a partnership, mutual help.)</p> <p>III. <i>Autarchia</i>. The ideal is that everyone should be Bauernfähig.</p> <p>The moment a family is separated from the land everyone must be able not only to DO something, or MAKE something, but to sell it. When the land is no longer there, nothing will WAIT. People not peasants must think QUICKER than peasants.</p> <p>Curriculum:</p> <p>I. Typewriting (dattilografia).</p> <p>II. <i>Lingua Italiana</i>. without which you will not be able to sell what you write in Italy.</p>	<p>SZABÁLYOK MÁRIÁNAK (átmenet a növényiből az állati létbe)</p> <p>I. Elsőként megtanulandó: SOHA ne legyen teher. Azt hiszem, te ezt már megtanultad.</p> <p>II. <i>Autarchia personale</i>. Hogy képes légy mindent elvégezni, amire szükséged van: főzz, varrj, vezesd a háztartást (máskülönben alkalmatlan a házasságra. Házasság: társas viszony, kölcsönös segítség.)</p> <p>III. <i>Autarchia</i>. Ideálisan mindenkinek <i>bauernfähig</i>nek kellene lennie.</p> <p>Mihelyt egy család elszakad a földtől, tagjainak nemcsak tudniuk kell TENNI vagy CSINÁLNI valamit, hanem el is kell tudniuk adni azt. Ha elvész a föld, elvész az IDŐ is. A földtelen agyának GYORSABBAN kell járnia, mint a földművésének.</p> <p>Tanterv:</p> <p>I. Gépírás (dattilografia)</p> <p>II. <i>Lingua Italiana</i>, nélküle nem tudod eladni azt, amit Olaszországban írsz.</p>

<p>III. Translation.</p> <p>IV. Inventive writing? first simple articles, then the novel.</p> <p>That is to say, I can only teach you the profession I know.</p>	<p>III. Fordítás.</p> <p>IV. Alkotó írás? először egyszerűbb cikkek, utána a regény.</p> <p>Vagyis csak arra a mesterségre taníthatlak, amit én ismerek.</p>
--	--

*

Néha úgy érzem: önmagam fikciója vagyok. A fejem fölött összecsapó idegenségtől csonka láncszemnek érzem magam ebben a világban. Levegőhöz csak a szavak által juthatok. Ha felkapaszkodom szavakból épített tutajomra. Ha írok: belélegzem az óceánok szabad levegőjét. Néha azt hiszem, mindennek semmi köze az irodalomhoz. Vagy mégis? Szétválasztható-e életem feljegyzése a másoknak szánt írástól? Meggyőződésem, hogy a valóság csak a szavak építménye: ami nem válik nyelvvé, az nem is létezik. Azért írok, hogy megalkossam, hogy megcsináljam saját valóságomat. Hogy ne mások lökdössenek végig a számomra kimért időben. Hogy ne egy lepecsételt vagonban vagy bekötött szemmel éljem meg a rám kiszabottat, hanem összetéveszthetetlen egyedként araszolgassak e világi pályámon.